

Podučno berilo za mladost.

XII.

Rastlinstvo. *)

Rastline se ne morejo svojevoljno gibati, in ne občutijo, kakor živali; vendar so pa tudi nekoliko podobne živalim, ker so, kakor živali, iz različnih trdnih in tekočih delov, ki se redé in množijo. Rastline so zelo imenitne v prirodnem in človeškem gospodarstvu, zato je treba, da jih človek bolj na tanko premišluje in spoznava. Učeni štejejo tudi rastline v verste in sicer v šest posamnih razredov; poznajo jih že čez 92000 verst. V prvi razred štejejo se brezlistne in brezcvetne rastline, ki nimajo nikakršnega cveta, stebila in korenin, in tudi ne pravega listja, ampak imajo le nekako vsekupno podobo, ki se imenuje steljka. Zato jim nekteri tudi pravijo steljkarice. Rastejo naj raji v vodi, pa tudi na suhem na gnjijočih organskih rečeh. Take so: alge, lišaji in gobe ali glive. — V drugi razred štejejo se listnate brezcvetne rastline, ki še nimajo cvetja, kakršnega imajo bolj popolne rastline, pa imajo vendar že stebila in korenine in listje. Take so: mahovi in praproti. V tretji razred štejejo se cveteče rastline z eno kalico ali enakoličnice. Take so; trave, lilijaste rastline, sabljanice, kukoviče, betičnice in palme. Med temi so naj bolj imenitne in koristne tiste, ki nam dajejo živež, postavim: oves, proso, rajž, rež, pšenica, ječmen, turšica, čebula, česenj i. t. d. — V četrti razred štejejo se cveteče rastline z dvema ali več kalicama in z enojnatim cvetnim obodom ali brezvenčičnice, ki imajo več kalic in razločne cvete, ki pa nimajo ne čaše in venčiča ob enem. Take so: jelove drevesa (mecesen, brina), mačnice (verba, jelša, breza, hrast, leska, bukev, kostanj, oreh), in koprivnice (kopriava, kanoplje, hmelj, murba, figovec, pesa, ajda, kislica). — V peti razred štejejo se cveteče rastline z dvema kalicama, s čašo in enolističnim venčičem ali enolističnice, ki imajo lističe zrasčene v enem samem kosu. Take so: košarice (rman, pelin, sončnica, regrat, salata), brošnice (černi bezeg, kozji parkeljci), oliknice, razhudnice (krompir, večja češnja — strupena rastlina —, tobak), bučnice

*) Glej Tušekovo „Rastlinstvo“!

(buča, kumara, dinja), trobentnice, hrapavolistnice, ustnice, zijaške, vresnice (borovnica). — V šesti razred štejejo se: cveteče rastline z dvema kalicama in z večlističnim venčičem ali mnogolističnice. Take so: kobulnice (peterselj, zelena, koren, kumara, janež, trobelika — strupena, — dren, beršljan, vinska terta), debelolistnice (kakt), zlatičnice (zlatica, črni teloh — strupen —, potonika, srobot, češmin), križnice (kapus, ogeršica, ropa, kreša, redkev, hren), klinčnice ali nageljni, sleznice (čajavec, lipovec, lipa), rožnice (mandeljnovno drevo, brezkev, marelica, češplja ali sliva, češnja, višnja, čemž, hruška, jablana, robida, rudeča jagoda), stročnice (grah, leča, fižol, detelja, grašica, bob, lan, vijolice, javorji, pomorance). — Dobiček, ki nam ga daje rastlinstvo, je neizmerno velik. Poglejmo le mnogoverstne žita, sočivja, zelenjave, sadja in pične rastline, pa tudi tiste drevesa in germe, ki nam dajejo les za kurjavo in za drugo rabo! druge, kakor lan in bombaž nam dajejo robo za obleko; zopet druge rastline so oljate, ki se rabijo v obertnji in v umetnji; spomnimo pa se tudi tistih rastlin, ki imajo v sebi hude strupe, pa tudi najboljše zdravila za človeka in za živali. Spoznati moramo, da tudi v rastlinstvu predobrotljivi in modri stvarnik odkriva človeku neizmerne dobrrote!

Malikoslovje.

Spisal Fr. Metelko.

(Dalje.)

Zabot ali Sobot, skorej kar Svetovit in Sobotka, slovesnost mu skazovana.

Zarja, Zora, Zore, kar Jutrobog.

Zelon, kar Radegast. **Zelun (Zela)** so rekli, je Perunov sluga.

Zelu ali Zelo je kar Zelon; želez pa je črepaha (Schildkröte), in od tod menijo, da je Zelon.

Zemarzla je Rusovska boginja zima t. j. zmerznjena, nje nasprotnica je pa Zimsterla t. j. jüg.

Zemematě na Pemske, **Zemesmathi** ali Sěsa na Litavskem, sicer Zemena (zemelna mati, Cerera).

Zmek, Zmok, Zemik, Zemnik, Zemenikos (od zemlja), bog pozemeljskih želj, tudi bognja rodovitnosti.

Zernbog kar Černobog.